

GYDYTOJŲ žinios

2026 M. RUGSĖJO 21 D.

Į Seimo rudens sesijos darbų programą Sveikatos apsaugos ministerija įtraukė 10 įstatymų projektų

Į Seimo rudens sesijos darbų programą Sveikatos
apsaugos ministerija įtraukė 10 įstatymų projektų 2

Skatinti pagalbos prieinamumą ir kalbėti
apie emocinę sveikatą 3, 4

Bus siekiama vienodų gydymo standartų... 5

Būsiami sprendimai personalizuotoje medicinoje 5, 6

Bendraminčiai 6, 7

Tradicinis mokslo festivalis suteikė naujų žinių 8

Į Seimo rudens sesijos darbų programą Sveikatos apsaugos ministerija įtraukė 10 įstatymų projektų

Sveikatos sistemos įstatymo pakeitimas – vienas svarbiausių planuojamų pokyčių – regioniniu principu veikiantis sveikatos sistemos pasirėmimo krizės modelis.

Siekama įtvirtinti regioninių centrų, atsakingų už sveikatos priežiūros paslaugų teikimo koordinavimą regione, funkcijas ir įgaliojimus. Tai leistų operatyviau priimti sprendimus, stiprintų sveikatos priežiūros sistemos atsparumą ir padėtų užtikrinti nepertraukiamą gydymo paslaugų teikimą krizės metu. Siekiant užtikrinti operatyvią būtinąją medicinos pagalbą gyvybei gelbėti, įstatymo projektu siūloma įmonėms ir įstaigoms nustatyti pareigą įrengti automatinius išorinius defibriliatorius, kuriais galėtų naudotis visi gyventojai.

Valstybės rezervo įstatymo pakeitimais siekiama supaprastinti ir pagreitinoti sprendimų dėl valstybės rezervo atsargų priėmimo procesą, užtikrinti efektyvesnę jų panaudojimą ir sudaryti galimybę valstybės rezervo atsargas panaudoti kitų įstaigų veiklai.

Kad būtų užtikrintas geresnis vaistinių preparatų prieinamumas regionuose, planuojama teikti **Farmacijos įstatymo pakeitimus**. Jais būtų nustatyti kokybiškų ir saugių imuninių bei kraujo vaistinių preparatų tiekimo ir jų trūkumo valdymo reikalavimai.

Naujos redakcijos **Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo** projektu siekiama įtvirtinti į asmens atsigavimą ir žmogaus teises orientuotą psichikos sveikatos priežiūrą.

Teikiamais **Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo** pakeitimais siekiama įteisinti žalos be kaltės modelį biomedicininio tyrimų srityje, patobulinti įmokų į sąskaitą, skirtą pacientų sveikatai padarytos žalos atlyginimui, dydžio nustatymo tvarką ir išplėsti asmenų, turinčių teisę į žalos atlyginimą, ratą.

Pagalbinio apvaisinimo įstatymo pakeitimais siekiama didinti pagalbinio apvaisinimo ir vaisingumo išsaugojimo paslaugų prieinamumą.

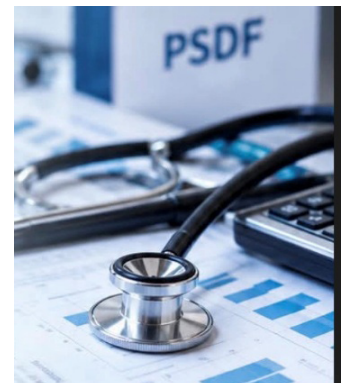
Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo pakeitimais ir papildymu siūloma nustatyti priemones, kurios leistų riboti aplinkos oro taršą kvapais ir mažintų jų neigiamą poveikį žmonių sveikatai bei aplinkai.

Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymų svarstymą. Kuriais siekiama, kad ant tabako ir susijusių gaminių pakuočių bei mažmeninės prekybos vietose būtų pateikiama aiški informacija apie rūkymo žalą ir galimybes gauti pagalbą metantiems rūkyti.

2027 m. Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) biudžeto projektas. Taip pat teikiamas naujos redakcijos **2026 m. PSDF biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo projektas**, kuriuo siekiama atkurti 2025 m. iš PSDF biudžeto rezervo rizikos valdymo dalies skirtas lėšas, panaudotas vienai iš valstybės deleguotų funkcijų – gyvybei gelbėti ir išsaugoti skirtoms paslaugoms finansuoti.

Skatinti pagalbos prieinamumą ir kalbėti apie emocinę sveikatą

Rugsėjį minėjome Pasaulinę savižudybių prevencijos dieną – proga buvo visiems pasisakyti prieš tylą, kuri dažnai supa šią skaudžią temą. Seimo Savižudybių ir smurto prevencijos komisija ta proga kvietė institucijas, įstaigas ir organizacijas prisijungti prie iniciatyvos „Aš prisidedu prie savižudybių prevencijos“. „Šia iniciatyva komisija siekia atkreipti visuomenės dėmesį į labai aktualią savižudybių problemą, akcentuoja savižudybių prevencijos svarbą, skatina visuomenę drąsiai kalbėti savižudybių prevencijos tema ir kviečia prisidėti prie šioje srityje įsiskaičiusios stigmos mažinimo“, – teigė Seimo Savižudybių ir smurto prevencijos komisijos pirmininkė Modesta Petrauskaitė.

Savižudybė yra kompleksinis reiškinys. Kai kuriais atvejais savižudybė arba mėginimas nusižudyti būna impulsyvūs. Dažnai savižudybės procesas yra ilgas, iki mėginimo nusižudyti įvyksta įvairių patirčių ir išgyvenimų. Savižudybės grėsmė apima ne tik bandymus nusižudyti, bet ir savižalą ir suicidines mintis. Remiantis Pasaulio sveikatos organizacijos informacija, kiekvienai savižudybei gali tekti daugiau kaip 20 savižalos ar bandymų žudyti atvejų. Mėginimas nusižudyti yra laikomas vienu svarbiausių savižudybės rizikos veiksnių. Apie 15 proc. asmenų pakartotinai mėgina nusižudyti per pirmus metus nuo ankstesnio savižudybės bandymo. Su savižudybės rizika siejamos praeityje patirtos psichologinės traumos, nutrūkę socialiniai ryšiai, santykiai su artimaisiais, žalingas alkoholio vartojimas ir kt. Suicidinę riziką didina ir visuomenėje vyraujantis neigiamas požiūris į emocijų rodymą, kreipimąsi pagalbos psichikos sveikatos

klausimais, kreipimąsi į psichikos sveikatos specialistus.

Rugpjūčio pabaigoje Vilniaus universitete vyko vienas svarbiausių Europos savižudybių prevencijai skirtų renginių – 21-asis Europos savižudybių ir savižudiško elgesio simpoziumas „Permaštant savižudybių tyrimus ir prevenciją“. Šio simpoziumo organizatoriaus Vilniaus universiteto profesorius Paulius Skruibis teigimu, būtina iš naujo įvertinti prevencijos metodus, nes teorinės žinios ne visada virsta veiksminga pagalba. Šiuo metu pirmajame ES šalių penketuke pagal savižudybių rodiklius yra Slovėnija, Lietuva, Vengrija ir Estija. Nors per beveik du dešimtmečius rodiklis sumažėjo daugiau kaip dukart (2,5 karto), vis dar išliekame vieni iš pirmųjų Europoje pagal šią niūrą statistiką. Mažiausias savižudybių skaičius yra Kipre, Graikijoje ir Italijoje. Galima sakyti, kad šis dalinis sumažėjimas visų pirma atspindi mūsų šalies visuomenės pokyčius, daugiau saugumo ir stabilumo, taip pat prevencijos

bei pagalbos sistemos yra gerokai profesionalesnės ir labiau išplėtos. Mokslininkas ragina kritiškai vertinti įsitvirtinusias prielaidas, pavyzdžiui, teiginį, kad kiekviena

bei beveik kiekvieną savižudybę sukelia psichikos sutrikimas. Tyrimai, kuriais remiasi šis teiginys, sulaukė rimtos kritikos, o ir pati mintis prastai dera su tuo, kaip

Sveikatos apsaugos viceministras I. Rubikas

savižudybė kyla tik dėl psichikos sutrikimo. Jo teigimu, šis požiūris kritikuojamas dėl nepakankamo kultūrinių ir socialinių skirtumų įvertinimo. „Viena labiausiai įsitvirtinusių „tiesų“ mūsų lauke –

skirtingai savižudybė atrodo įvairiose visuomenėse ir kultūrose“, – teigė prof. P. Skruibis.

Atkelta iš p. 3

Anot jo, simpoziume mokslinės diskusijos buvo derinamos su meninėmis veiklomis – nuo interaktyvių instaliacijų iki molio dirbinių. „Menas kai kuriuos dalykus gali pagauti ir išreikšti geriau nei mokslo kalba. Norėjo-

J. Rojak

me, kad mokslas ir menas būtų kartu, tiesiogine žodžio prasme – toje pačioje konferencijoje, tame pačiame pastate. Viena vertus, mokslininkai sutaria, kad savižudybė yra psichologinė, medicininė, socialinė, filosofinė ir dvasinė problema. Kita vertus, labai dažnai tiek tyrimai, tiek pagalba apsiriboja vien psichologiniais ir mediciniais aspektais. Mes norime tai keisti, dėl to kvietėme į konferenciją įvairių disciplinų atstovus“, – pabrėžė Vilniaus universiteto profesorius P. Skruibis.

Seimo Savižudybių ir smurto prevencijos komisijos spaudos konferencijoje Pasaulinei savižudybių prevencijos dienai paminėti dalyvavo šios komisijos pirmininkė Modesta Petrauskaitė, pirmininkės pavaduotoja Ligita Girskienė, komisijos narės Jekabetina Rojak, Jurgita Sejonienė, sveikatos apsaugos viceministras Ignas Rubikas, Vilniaus universiteto Suicidologijos tyrimo centro atstovė dr. Austėja Agnietė Čepulienė, visuomenės sveikatos specialistė, iniciatyvos „Žvelk giliau“ psichikos sveikatos ambasadorių koordinatorė Viktorija Andreikėnaitė ir psichikos sveikatos ambasadorė Vida Petrikienė.

Pasak komisijos pirmininkės M. Petrauskaitės, spaudos konferencijos tikslas – akcentuoti savižudybių prevencijos svarbą, apžvelgti nacionaliniu lygiu

įgyvendinimas ir planuojamas savižudybių prevencijos programos ir priemonės, akcentuoti iššūkius, kylančius savižudybių prevencijos, psichikos sveikatos stiprinimo srityse nacionaliniu ir savivaldybių lygiu. Anot jos, turime didžiausius iššūkius – psichikos sveikatos specialistų trūkumą,

ma, nepakankamą ir nenuoseklų finansavimą.

J. Rojak spaudos konferencijoje priminė, kad nerimą kelia didelis savižudybių skaičiaus atotrūkis skirtingose savivaldose, rodantis skirtingą pagalbos prieinamumą. „Skirtumai savivaldybių lygiu yra net iki septynių kartų. Mes privalome užtikrinti, kad papildoma pagalba būtų tose savivaldybėse, kur rodikliai yra prasčiausi, kad jie mažėtų didžiausiu tempu“, – mano parlamentarė J. Rojak.

Sveikatos reikalų viceministras I. Rubikas spaudos konferencijoje teigė, kad tik 8 proc. žmonių, kurie nusizūdė per praėjusius metus, gavo psichologo ar psichoterapeuto pagalbą, ir tai, anot jo, yra vienas iš didžiųjų iššūkių, kuriuos reikia spręsti: „Vienas prioritetų yra toliau stiprinti analitiką, kad galėtume judėti prie labai tikslios, į ypač aukštos rizikos grupę orientuotos savižudybių prevencijos. Pagalbos sistemai yra sunkiausia rizikos grupėje, kuriai priklauso žmonės su negalia. Jų rodikliai beveik 10 kartų viršija bendros populiacijos rodiklį. Taip pat didelę savižudybės riziką patiria netekusieji darbo, fizinius darbus dirbantys vyrai, pensinio amžiaus asmenys. Tai yra grupės, kurias sunkiausia pasiekti. Viena naujausių priemonių – vadinamasis koronerio tyrimas. Juo ketinama išsamiau analizuoti įvykusias savižudybes ir jų gilumines priežastis.

Ministerija taip pat planuoja savižudybių prevencijoje taikyti klasiterio principą, kai vertinamas ne vienos gydymo įstaigos suteiktos paslaugos faktas, bet kelių įstaigų bendro darbo rezultatas. Tai ypač svarbu tais atvejais, kai žmogus išrašomas iš gydymo įstaigos, jo pagalbos kelias tuo neturėtų

Dr. A. A. Čepulienė

baigtis. Tarp prioritetų – ir naujas Savižudybių prevencijos veiksmų planas. Ketinama tęsti anksčiau taikytas priemones, tačiau daugiau dėmesio skirti skirtingų institucijų bendradarbiavimui. Savivaldybėse kuriami savižudybės valdymo algoritmai, savižudybių prevencijos koordinavimas savivaldybėse apima prevencijos planavimą, reagavimo į savižudybės grėsmę algoritmo inicijavimą, stebėseną ir jo tobulinimą.

Mes padarėme tigrą šuolį Lietuvoje, sumažindami savižudybių skaičių du kartus per 15–20 metų, tačiau vis dėlto Europoje esame vis dar tarp pirmųjų, ir nepaisant didelio progreso, reikalingi tolesni stiprūs ir ryžtingi veiksmai šioje srityje.“

Vilniaus universiteto Psichologijos instituto suicidologė dr. A. A. Čepulienė spaudos konferencijoje pateikė vykdytų tyrimų duomenis: „Per pastaruosius metus mes tyrinėjome savižudybių prevencijos algoritmo veikimą, taip pat tyrinėjome specialistus, kurie dirba dešimtyje Lietuvos savivaldybių, kuriose savižudybių rodikliai yra didžiausi, ir bandėme suprasti, kaip sekasi žmonėms padėti su savižudybės krize. Apibendrinant kelių didelių tyrimų rezultatus, galima priminti, kad prieš 4 metus buvo atnaujintas savižudybių prevencijos algoritmas ir po to laiko gerokai išaugo savižudybės

grėsmės registravimas sistemoje. Tai didžiulis pliusas, nes pastebėti – tai pirmas žingsnis. Tai ypač matoma ambulatorinėje grandyje ir pirminės sveikatos priežiūros įstaigose, vis dar plačiau taikomas psichosocialinis įvertinimas. Tolesnę pagalbą gauna tik apie 15 proc. žmonių,

patekusių į gydymo įstaigų priėmimo ir skubiosios pagalbos skyrius. Tarp žmonių, kurie vėliau nusižudo, per metus iki mirties psichologo ar psichoterapeuto paslaugas buvo gavę tik apie 8 proc. asmenų. Psichiatro pagalba šioje grupėje gerokai didesnė. Tai nereiškia, kad psichiatro pagalba nereikalinga. Ji labai svarbi. Tačiau savižudybės krizė nėra vien medicininė problema. Žmogui dažnai reikia laiko, santykio, psichologinės pagalbos ir galimybės spręsti ne tik simptomus, bet ir tai, kas vyksta jo gyvenime. Taigi turime gerinti savižudybės grėsmės atpažinimą ypač tarp vyrų, vyresnio amžiaus žmonių ir kitų grupių, kurias šiuo metu prasčiau pasiekia sistema. Taip pat turime stiprinti psichologines ir psichoterapines paslaugas ypač žmonėms, kurių sunkumai yra ilgalaikiai ir sudėtingi. Reiktų užtikrinti psichosocialinį vertinimą ten, kur žmonės dažniausiai patenka ūmios krizės metu ir ypač po savižalos. Turime stiprinti atvejo vadybą ir koordinavimą, kad žmogui nereiktų susiorientuoti tarp kelių skirtingų institucijų. Manau, kad būtent į šiuos klausimus turėtume orientuoti kitą savižudybių prevencijos etapą Lietuvoje“, – mananti mokslininkė dr. A. A. Čepulienė.

Bus siekiama vienodų gydymo standartų

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto docentė Aistė Kielaitė-Gulla laimėjo programos „Europos horizontas“ vėžio misijos tarptautinį projektą „Palacros“. Šiuo projektu siekiama sukurti bendrą įrodymais grįstą lokaliai išplitusio kasos vėžio gydymo modelį ir sumažinti gydymo rezultatų skirtumus tarp Europos šalių.

„Palacros“ konsorciumas vienija 22 partnerius iš 12 Europos šalių: Nyderlandų, Italijos, Vokietijos, Švedijos, Belgijos, Norvegijos, Austrijos, Danijos, Lenkijos, Lietuvos, Jungtinės Karalystės ir Rumunijos. „Palacros“ projektas yra ne tik svarbus žingsnis gerinant pacientų gydymo galimybes Europoje, bet ir reikšmingas Vilniaus universiteto mokslininkų kompetencijos įvertinimas. Dalyvaudami šiame konsorciume galėsime prisidėti prie naujų gydymo standartų kūrimo ir užtikrinti, kad Lietuvoje vykdomi moksliniai tyrimai būtų integruoti visose Europos šalyse į aukščiausio lygio tarptautines iniciatyvas, – teigė projekto vadovė Vilniaus universiteto docentė A. Kielaitė-Gulla.

Kasos vėžys yra viena agresyviausių onkologinių ligų. Kasmet Europoje lokaliai išplitęs kasos vėžys diagnozuojamas daugiau kaip 50 tūkst. pacientų, o penke-

Vilniaus universiteto docentė A. Kielaitė-Gulla

rių metų išgyvenamumas siekia vos 13 proc. Dėl sudėtingos naviko lokalizacijos šalia gyvybiškai svarbių kraujagyslių chirurginis gydymas dažnai būna itin komplikuotas. Be to, chemoterapijos, spindulinės terapijos bei chirurginio gydymo taikymas ir jų seka skirtingose Europos šalyse reikšmingai skiriasi.

Vienas pagrindinių „Palacros“ projekto tikslų – sukurti bendrą multimodelinio gydymo modelį, apimančią chemoterapiją, spindulinę terapiją ir chirurginį gydymą.

Projekto partneriai sieks suderinti šių gydymo būdų seką ir taikymo laiką, kad pacientai Europos šalyse gautų vienodai kokybišką ir optimizuotą gydymą, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos ar gydymo įstaigos.

Projekto metu taip pat bus diegiami dirbtiniu intelektu paremti medicininio vaizdinimo sprendimai. Jie padės tiksliau įvertinti naviko išplitimą, geriau suplanuoti chirurgines intervencijas ir atrinkti pacientus sudėtingoms operacijoms. Tikimasi, kad

šie sprendimai sumažins nesėkmingų chirurginių intervencijų skaičių ir prisidės prie geresnių gydymo rezultatų.

Svarbi projekto dalis bus skirta Europos chirurgų kompetencijoms stiprinti. Konsorciumas kurs specializuotas tarptautines mokymo programas ir skatins pažangių chirurginių metodų diegimą įvairiose šalyse. Ypatin-gas dėmesys bus skiriamas Baltijos šalims. Tai turėtų padidinti aukštos kvalifikacijos gydymo prieinamumą ir padėti sumažinti gydymo galimybių skirtumus tarp Europos regionų.

„Palacros“ projekte dėmesys bus skiriamas ne tik klinikiams gydymo rezultatams, bet ir pacientų gyvenimo kokybei. Bus renkami pacientų teikiami duomenys apie jų savijautą, gydymo poveikį ir ilgalaikius rezultatus. Projekto pabaigoje bus parengtos rekomendacijos, kaip naujus gydymo standartus integruoti į nacionalines sveikatos sistemas. Taip siekiama užtikrinti, kad projekto metu sukurti sprendimai būtų pritaikomi praktikoje ir ilgainiui taptų kasdienės klinikinės priežiūros dalimi.

Parengta pagal Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto informaciją

Būsiami sprendimai personalizuotoje medicinoje

Vilniaus universiteto Gyvybės mokslų centro mokslininkai kartu su kolegomis iš Ukrainos sukūrė elektrocheminį bioju-

tiklį, galintį padėti greitai ir tiksliai įvertinti inkstų bei kepenų būklę. Šio tyrimo rezultatai publikuoti mokslo žurnale „ACS

Analytical Chemistry“. Mokslininkų Marius Butkevičiaus, levos Šakinytės-Urbikienės ir Julijos Razumienės sukurtas biojutiklis

leidžia kraujo serume greitai ir tiksliai išmatuoti cholino kiekį bei

Atkelta iš p. 5

cholinesterazių aktyvumą. Mokslo žurnale publikuotame straipsnyje pristatomas pirmasis šio matavimo būdo pritaikymas inkstų ligų modeliuose. Pasak mokslininkų, tyrimu siekta įvertinti, kaip šių rodiklių pokyčiai susiję su ligos progresavimu. Kaip skelbia Vilniaus universiteto Gyvybės mokslų centras, naujasis biojutiklis papildė jau ne vienus metus mokslininkų komandos plėtojamą elektrocheminių biojutiklių arsenalą. Tyrėjai jau yra sukūrę jutiklius karbamidui, glukomatui, gliukozei ir kitiems junginiams nustatyti įvairiose biologinėse terpėse: šlapime, kraujyje, dializate ar smegenų homogenizatuose. Ilgametė patirtis ir bendradarbiavimas su Vilniaus universiteto Santaros klinikomis bei užsienio mokslo centrais padeda ruošti šias technologijas pritaikyti kli-

Mokslininkai J. Razumienė, I. Šakinytė-Urbikienė ir M. Butkevičius

nikinėje praktikoje. Naujasis šių mokslininkų tyrimas išsiskiria ne tik moksliniais rezultatais, bet ir aplinkybėmis, kuriomis jis buvo atliekamas. Prie bendro darbo prisidėjo Nacionalinio farmacijos universiteto Charkive mokslininkai Igoris Seniukas, Liubov Galuzinskaja ir Dmytro Lytkinas, kurie buvo atsakingi už naujų gyvūnų ligų modelių įgyvendinimą. Nepaisydami karo ir nuolatinių Charkivo apšaudymų, Ukrainos tyrėjai nenutraukė mokslinės veiklos ir toliau tęsė bendrus tyrimus su Vilniaus universiteto Gyvybės mokslų centru. M. Butkevičius pabrėžė: „Jų indėlis buvo labai svarbus šiam tyrimui, tačiau dar didesnę pagarbą kelia gebėjimas tokiais aplinkybėmis tęsti aukšto lygio mokslinį darbą.“

„Gydytojų žinių“ ir Vilniaus universiteto Gyvybės mokslo centro informacija

Bendraminčiai

Sūduvos krašto mokyklose šimtai jaunų žmonių užsikrėtė pasipriešinimo carizmui, nutautinimui dvasia, tapo Lietuvos patriotais ir dauguma jų liko tokie visą gyvenimą, kovojo dėl jos laisvės, dirbo jos labui.

Cekų mokslininko profesorius Mirosłavo Hrocho skaičiavimais, vieną Marijampolės gimnaziją baigė didesnė dalis (68 proc.) labiausiai žinomų, nusipelnusių mūsų tautinio judėjimo veikėjų. Susumavus, kad iš Sūduvos, Suvalkų gubernijos kilo net 114 žymiausių tautinio judėjimo veikėjų, nors jos gyventojai lietuviai sudarė iki 19 proc. visų mūsų tautiečių, gyvenusių Lietuvoje 1897 m. (Rusijos visuotinio gyventojų surašymo duomenimis). Žinoma, tokių tautiškai susipratusių inteligentų pajėgų iš tiesų buvo mažoka, jei palyginsime su kitomis laisvės siekiančiomis Rytų ir Vidurio Europos tautomis, turėjusiomis geresnes sąlygas veikti. Tačiau kaip tik šio krašto mokyklas baigę Sūduvos ūkininkų vaikai, pasitelkę bendraminčius iš visos Lietuvos, XIX a. antroje pusėje sugebėjo išplėtoti mūsų tautinį sąjūdį, ypač reikia

pabrėžti, kad daugiausia jų iniciatyva atsirado lietuviška periodinė spauda – sunkiomis carizmo priespaudos, lietuviško raidyno draudimo sąlygomis leista greta esančioje Prūsijoje, slapta gabenta ir platinta visoje Lietuvoje.

Šiomet minime dviejų žymių tautinio judėjimo veikėjų – dr. Juozo Bagdono ir dr. Kazio Griniaus – gimimo 160-ąsias metines. Abu jie mokėsi Marijampolės gimnazijoje. J. Bagdonas iš mokytojo Petro Kriaučiūno gavęs ir perskaitęs „Aušrą“, parašė į žurnalą pirmąjį straipsnį. K. Grinius mokydamasis Marijampolės gimnazijoje reiškėsi kaip aktyvus kovotojas už Lietuvos laisvę. J. Bagdonas pradėjo medicinos studijas Varšuvos universitete, vėliau studijas tęsė Maskvos universiteto Medicinos fakultete. 1888 m. Vincas Kudirka su kitais Varšuvos universiteto studentais iš Lietuvos įkūrė Varšuvos lietuvių studentų patriotinę draugiją „Lietuva“. Šios draugijos nariu tapo ir J. Bagdonas. Draugijos įstatuose vienas tikslų buvo platinti apšviatą, leidžiant knygas ir laikraščius. Draugijos įstatuose buvo noras

įsteigti Varpininkų leidyklą. Varpininkų sąjūdžio įkūrėju buvo ir K. Grinius. Varpininkų vadovybės užnugaryje iš pradžių stovėjo tik Varšuvos ir Maskvos studentų organizacijos, o vėliau ir nemažai didesnių ar mažesnių jaunimo kruopelių įvairiuose Lietuvos regionuose. Varpininkus remiančius lietuvių draugijos ėmė steigti ir už Lietuvos ribų. Lietuvoje talkininkavo daug drąsių, sumanių knygnešių ir platintojų. Varpininkų organizacija per draugijas, kuopas, ratelius, knygnešius buvo apėmusi beveik visą Lietuvą.

J. Bagdonas ir K. Grinius kelerių metų skirtumu baigė Maskvos universitetą. K. Grinius baigęs universitetą metus Kaspijos laivynė dirbo gydytoju. Vėliau jis 1894–1896 m. gydytoju Marijampolėje, Virbalyje, Naujamiestyje. J. Bagdonas po medicinos studijų grįžęs į Lietuvą kartu su kitais Lietuvos aktyvistais gydytojais V. Kudirka, Stasiu Matulaičiu ir kt. visuomenės veikėjais puoselėjo laisvos Lietuvos idėją, organizavo slaptą knygų gabenimą į Prūsiją. Į knygnešystę įsitraukė jo brolis ir sesuo. Įkliuvus broliui, prasi-

dėjo kratos, tardymai. 1879 m. caro žandarai J. Bagdoną suėmė, įkalino Kalvarijos kalėjime, tačiau už užstatą jis buvo paleistas. Sužinojęs, kad bus tremiamas į Sibirą, pabėgo į Prūsiją. Ten jis ėmėsi redaguoti varpininkų leidžiamą „Ūkininką“, o vėliau ir „Varpą“. Nuolatinių prenumeratorių būta nedaug, bet gerokai daugiau – skaitytojų. Kiekvienas egzempliorius, patekęs į Lietuvą, ėjo iš rankų į rankas. Pasak buvusio „Varpo“ redaktoriaus J. Bagdono, tokių, kurie skaitydavo varpininkų laikraščius, buvo apie 7 tūkstančius. Nepaisant finansinių sunkumų, varpininkams pavyko savo laikraščius leisti be pertraukos 17 metų – nuo 1899 iki 1906 metų. „Varpas“ ir „Ūkininkas“ per visą tą laikotarpį buvo leidžiamas reguliariai. Tačiau ir taip maža varpininkų kasa buvo ištuštėjusi. Prūsijos spaustuvininkai nenorėjo kredituoti ir reikalavo sumokėti skolas. Nedaug tų skolų būta, iki 1 000 markių, arba apie 400 rublių. Šį kartą padėtį išgelbėjo jaunas advokatas Jonas Vilei-

Nukelta į p. 7

Atkelta iš p. 6

šis. Apsilankęs Pilviškiuose pas K. Grinių, jis atsivežė keletą knygelių, parašytų savo brolio Petro Vileišio, ir pasiūlė jas išspausdinti „Ūkininke“, o vėliau ir atskirai po kelis tūkstančius egzempliorių. Už tai iš anksto įteikė avansą. Po šių dviejų veikėjų pasitarimo Vilniuje susikūrė gana stipri varpininkų organizacija. Pagerėjo ir spaudos reikalai. „Varpas“ ir „Ūkininkas“ remiami Vileišių raštais ir pinigais, J. Bagdono redaguojami, Mortos Zauniūnės administruojami, ėmė stiprėti ir išsilaike, išvarė gilią vagą tautos atminimo dvare. Anot K. Griniaus atsiminimų, buvo suskaičiuota, jog varpininkų – aktyvių bendraminčių, laikraščio bendradarbių – buvo gerokai daugiau, 450–500, todėl „Varpas“ galėjo gyvuoti kur kas ilgiau, apie 16 metų, nes varpininkai turėjo neginčijamą ideologą ir lyderį – Vincą Kudirką, kuris, nors ir poetas, idealistas, buvo ne tuščiai svajojantis, o praktiškas žmogus ir kovotojas. Nepakriko varpininkai ir V. Kudirkai mirus – buvo gerai organizuoti. V. Kudirkai mirus J. Bagdonas perėmė „Varpo“ ir „Ūkininko“ redagavimą. Tačiau netrukus vėl turėjo kraustytis, gyveno Anglijoje, Prancūzijoje. K. Grinius gyvendamas Sūduvoje bendradarbiavo „Varpe“, įkūrė 18 „Šviesos“ draugijos skyrių. Marijampolėje padėjo įsteigti pirmąją lietuvišką mokyklą, rengė lietuviškus spektaklius. Už švietėjišką ir visuomeninę veiklą buvo kalintas, 1908 m. priverstas išsikelti į Vilnį. Ten parašė Lietuvos demokratų partijos programą, vėl redagavo „Ūkininką“, įkūrė jo priedus. „Varpo“ leidyklos užsienyje gaminami ir slapta į Lietuvą gabenami spaudiniai ypač prisidėjo prie lietuviškos spaudos laisvės grąžinimo, tai palidijo net patys aukštieji caro pareigūnai. Vilniaus generalgubernatorius Piotras Sviatopolkas-Mirskis konfidencialiame rašte caro ministrams konstatavo, kad dabar valdžia neturi jokios galimybės kovoti su gabenamais iš užsienio spaudiniais, privalu legalizuoti lotyniškai lietuviškas raides, nes antraip jokia jėga neįstengs sulaukyti vis didesnio platinimo lietuviškų knygų. Pagaliau 1904 m. laisvė spausdinti lietuviškomis raidėmis buvo grąžinta, bet „Varpas“ nepareikšė už tai dėkingumo Rusijos valdžiai, o tik pabrėžė tai kaip pergalės faktą ir kvietė tautiečius tęsti toliau kovą dėl politinės laisvės,

nes tik rusų valdžios pašalinimas iš Lietuvos gali atnešti tikrą spaudos ir žodžio laisvę. Spauda yra tik priemonė, per kurią gali reikštis sąmoninga ir organizuota tautinė mintis. J. Bagdonas dr. Jono Basanavičiaus prašymu dalyvavo Paryžiuje pasaulinėje parodoje. 1905 m. jis amnestuotas ir grįžo į Lietuvą.

Lietuvių tautiniam atgijimui bei kultūriniam kilimui lemiamą reikšmę turėjo švietimas. Jis padėjo lietuviams kilti iš skurdo ir paniekos, siejant praeitį su dabartimi, ugdyti tautinę sąmonę, ryškinti kelius šviesesnei ateičiai. Pirmosios lietuvių visuomeninės organizacijos savo veiklos pradžioje daugiausia rūpinosi lietuvių mokyklų reikalais. 1907 m. buvo įkurta Vilniaus „Aušros“ draugija, kuri siekė švietimo darbe jungti visų srovių žmones, nes tik visiems išvien einant tegalima prasiskinti kelią švieson, sulaukti tokio meto, kai kiekviename kaime bus mokykla ir nebebus nė vieno žmogaus, kuris nemokėtų nei skaityti, nei rašyti savo gimtąja kalba. Tarp Vilniaus „Aušros“ draugijos vadovybės A. Smetonos, kun. Juozo Tumo-Vaižganto, Jono Vileišio buvo ir dr. J. Bagdonas. Vilniaus „Aušros“ draugijai veikti trukdė rusų valdžia ir neleido nei jai pačiai, nei jos skyriams steigti nei mokyklų, nei bibliotekų. 1908 m. Vilniaus „Aušros“ draugiją rusų valdžia uždarė. 1907 m. buvo patvirtinti Lietuvių mokslo draugijos įstatai. Tarp šios draugijos steigėjų dr. Jono Basanavičiaus, Gabrieliaus Landsbergio, dr. Petro ir Antano Vileišių ir kt. savo parašą padėjo ir dr. Jonas Bagdonas.

Pirmojo pasaulinio karo metais J. Bagdonas ir K. Grinius gyveno Rusijoje. K. Grinius dirbo gydytoju Oriolo gubernijoje, vėliau Nalčike, Kislovodske. Čia išgyveno šeimos tragediją: rusų kareiviai nušovė jo žmoną ir septyniolimetę dukterį. J. Bagdonas Rusijoje taip pat dirbo gydytoju, turėjo pulkininko laipsnį. 1917 m. Lietuvių karininkų sąjunga kreipėsi į to meto žymiausius bei autoritetingiausius Rusijoje buvusius lietuvius – Kazį Grinių, Joną Jablonskį ir Praną Mašiotę – su prašymu sudaryti Lietuvių tautos komitetą. Voroneže įvyko partijų atstovų suvažiavimas, kuriame tarp Demokratinės tautos laisvės santaros partijos atstovų buvo ir dr. J. Bagdonas. Partijų atstovų suvažiavimas pritarė Vilniaus ir kitų lietuvių konferencijų nutarimams siekti Lietuvos nepriklausomybės.

Lietuvių suvažiavimo organas buvo pavadintas Lietuvių Vyriausiąja Taryba Rusijoje. Ją sudarė 15 rinktų narių. Jos prezidiumo pirmininku buvo išrinktas K. Grinius, dr. J. Bagdonas taip pat pateko tarp išrinktų šio organo narių. K. Grinius Paryžiuje kaip Lietuvos delegacijos komisijos pirmininkas padėjo apie 1 000 lietuvių karo belaisvių grįžti į Lietuvą. J. Bagdonas išleistas į atsargą grįžo į Lietuvą. 1912–1922 m. jis buvo Sveikatos departamento direktorius, per 20 metų (1922–1944 m.) dėstė Vytauto Didžiojo universitete, buvo Medicinos fakulteto dekanas, profesorius. K. Grinius buvo išrinktas į Steigiamąjį Seimą (vėliau – kitų trijų Seimų narys). Jis 1920–1922 m. buvo ministras pirmininkas, o nuo 1926 m. birželio 7 d. iki gruodžio 17 d. – Lietuvos Respublikos Prezidentas. 1922–1935 m. dirbo Kauno savivaldybės Medicinos ir Sanitarijos skyriaus vedėju. K. Griniaus iniciatyva 1923 m. įkurta Pieno lašo draugija. Jos tikslas – aprūpinti pienu neturtingų gyventojų kūdikius ir mažus vaikus, teikti jiems nuolatinį nemokamą gydymą, visomis jėgomis kovoti su vaikų sergamumu ir jų mirtingumu. Per savo gyvenimo laikotarpį draugija kūrė ambulatorijas ir pieno mišinių virtuves, kuriose buvo gaminami pieno mišinių preparatai kūdikiams, steigė dieninius vaikų darželius, rūpinosi socialiai remtinomis motinomis. 1924 m. jo iniciatyva buvo įsteigta draugija kovai su tuberkulioze (iki 1940 m. buvo jos pirmininkas). Jis – ir žurnalas „Kova su džiova“ sumanytojas ir redaktorius, pirmosios tuberkuliozės sanatorijos Aukštojoje Panemunėje steigėjas. Ši sanatorija 1937 m. pavadinta jo vardu. K. Griniui dirbant šį darbą, labai sumažėjo gyventojų mirtingumas, susirgimų trachoma ir džiova.

1920 m. pasirodė J. Bagdono pirmasis medicininis veikalas „Kas reikia žinoti apie džiovą“. Būtent J. Bagdonas buvo tas gydytojas, kuris pirmasis pastebėjo Vinco Kudirkos ligą ir vėliau gydė bendražygį. 1935 m. J. Bagdonas įsteigė Lietuvos blaivinimo sąjungą, buvo jos pirmininku (1937–1938 m.), redagavo žurnalą „Blaivioji Lietuva“, o 1938–1940 m. – ir žurnalą „Blaivybė ir sveikata“, taip pat jo dėka atskirai išspausdinti tos draugijos leidiniai, tarp jų „Kaip kovojama su girtavimu svetur“.

Ir spaudos draudimo, ir okupacijos metais K. Grinius nevengė rizikuoti savo gyvybe bei laisve.

1941 m. LTSR sveikatos liaudies komisarui pranešus, kad jis paskirtas sveikatos apsaugos sanitarinio švietimo skyriaus viršininku – redaktoriumi, K. Grinius atsisakė bendradarbiauti. Vokiečių okupacijos metais Kazys ir Kristina Griniai slėpė žydų vaikus, o verčiamas pateisinti okupaciją liko ištikimas valstybei ir kalbėjo apie Lietuvos nepriklausomybę. 1942 m. liepą K. Grinius su Mykolu Krupavičiumi ir vėliau prisijungusiu Juozu Aleksa žengė dar vieną drąsų žingsnį – įteikė memorandumą okupacinės valdžios generaliniam komisarui Lietuvoje Adrianui von Rentelnui. Memorandume jie protestavo dėl Lietuvos kolonizavimo, lietuvių, lenkų, rusų represijų ir žydų žudynių. Užsienio spauda stebėjosi, kad trys lietuviai atvirai metė iššūkį naciams, nors daugelis bijojo net pašnibždomis ištarti priešišką žodį. Gestapas ištrėmė J. Aleksą ir M. Krupavičių į Vokietiją, K. Griniui dėl senyvo amžiaus bausmė buvo pakeista tremtimi. K. Grinius išvyko į gimtąsias apylinkes. K. Griniaus žmona Kristina ne tik vykdavo aplankyti vyro į tremtį, tačiau ir pasistengė jį susigrąžinti į Kauną. 1944 m. K. Grinius ir J. Bagdonas pasitraukė į Vakarus, apsigyveno JAV. 1950 m. Čikagoje užgeso K. Grinius, o po 6 metų Klivlande, Ohajo valstijoje, mirė ir J. Bagdonas.

Reikšmingas K. Griniaus darbas buvo ir JAV. 1947 m. jis parašė „Kreipimąsi į Pasaulio galinguosius“ dėl Lietuvos išlaisvinimo ir lietuvių tautos kančių sustabdymo. Jis taip pat Jungtinių Tautų sekretoriui perdavė memorandumą apie sovietų nusikaltimus Lietuvoje. 1947 m. K. Grinius buvo išrinktas Amerikos lietuvių daktarų draugijos garbės nariu. Iki pat mirties tikėjo, kad Lietuva išsivaduos iš sovietų okupacinės priespaudos. „Aš nepalankiamai įsitikinęs Lietuvių Tautos gyvata“, – teigiama K. Griniaus testamente. 1990 m. atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, atsivėrė kelias įgyvendinti paskutinį K. Griniaus troškimą – būti palaidotam Tėvynėje. 1994 m. spalio 8 d. urna su K. Griniaus palaikais buvo pervežta į gimtąjį kraštą ir palaidota prie Salemos Būdos augančioje maumedžių giraitėje. J. Bagdonas taip pat buvo išreiškęs paskutinę valią – amžinojo poilsio atgulti gimtinėje. 2001 m. kovo 13 d. jo palaikai buvo perlaidoti Kudirkos Naumiesčio kapinėse.

„Gydytojų žinių“ informacija

Tradicinis mokslo festivalis suteikė naujų žinių

Net 5 dienas Lietuvos miestuose ir rajonuose vyko mokslo festivalio „Erdvėlaivis Žemė“ renginiai. Juose buvo pažvelgta į artimąjį ir tolimąjį kosmosą. Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Druskininkuose, Marijampolėje ir Molėtuose jau XXIII kartą vykusio festivalio programoje buvo daugiau nei 200 nemokamų renginių, skirtų įvairaus amžiaus lankytojams, bet labiausiai – jaunimui.

Dabar kosmoso ekonomika tampa labai reikšminga. Žemę stebi tūkstančiai įvairių dydžių palydovų, kurie užtikrina ryšį ir mūsų saugumą, stebi klimato pokyčius ar transporto judėjimą. Mokslininkai mėgina atskleisti

Visatos paslaptis, naudodami unikalius teleskopus ieško gyvybės prie kitų saulių. Sparčiai vystosi galaktikos archeologija, kosmologija, astrobiologija. Tad šio mokslo festivalio renginiai buvo puiki proga iš mokslininkų lūpų išgirsti apie naujausias tendencijas ir atradimus. Ar savo galimybių nepažiupsos Europa ir kaip sekasi Lietuvos mokslininkams bei inžinieriams tiriant kosmoso galimybes, dalyvaujant įvairiose tarptautinėse mokslo tyrimų programose. Visa tai renginiuose dalyvavę galėjo išgirsti apie kvantinę teoriją, kaip galėjo atsirasti gyvybė, ar kitose planetose yra protingų gyvybių. Pasak akademiko profesoriaus Algirdo

Vaclovo Valiulio, žmonija išgyvena renesansą, pramonės revoliuciją, atominę informacijos amžių, o dabar įžengė į ankstyvuosius dirbtinio intelekto, robotikos ir automatikos laikotarpius, bet neatsakytų Visatos ir gyvybės raidos klausimų yra vis dar apšči. Nemažai jų bando spręsti ir Lietuvos mokslininkai bei tyrėjai.

Mokslo festivalio programa nebuvo vien tik kosmine tematika. Renginių dalyviai galėjo išmokyti valdyti dronus, susipažinti su Lietuvoje kuriamais audinių inžinerijos ir regeneracinės medicinos produktų prototipais. O apsilankę bendrovės „Teva Baltics“ laboratorijose galėjo įsitikinti, kaip biofarmacinių preparatų kūrimas susi-

jęs su kosmoso technologijomis. Apie genų terapijos užkulius ir šio metodo perspektyvas, taip pat apie Biomiestą pasakota ekskursijoje po „Northway Biotech“.

Į savitą ir įdomų protmūšį, skirtą chemijos mokytojams iš visos Lietuvos, pakvietė „Thermo Fisher Scientific Baltics“ specialistai.

Festivalio organizatoriai tikėjosi renginiuose sulaukti per 10 tūkst. lankytojų, bet, jų manymu, programos renginiai sutraukė gerokai daugiau smalsių lankytojų, norinčių sužinoti ne tik apie kosmosą, bet ir apie naujausias mokslo ir technologijų pasiekimus bei ateities mokslininkų vizijas.

„Gydytojų žinių“ informacija

PRO MEMORIA

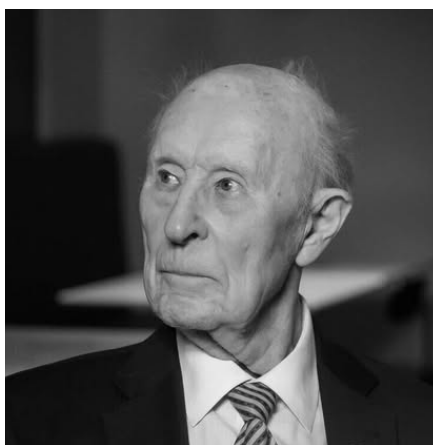
Romualdas Algimantas Rimdeika

1933–2026

Kaune, eidamas 94-uosius metus, mirė gydytojas chirurgas, pedagogas ir sveikatos apsaugos organizatorius Romualdas Algimantas Rimdeika.

R. A. Rimdeika gimė 1933 m. birželio 1 d. Kaune. Dar jaunystėje pasirinkęs medicinos kelią, 1959 m. baigė Kauno medicinos institutą ir pradėjo gydytojo chirurgo darbą įvairiose Kauno gydymo įstaigose. Pacientų gydymą jis derino su akademinė veikla ir visuomeniniu darbu. Daugiau kaip tris dešimtmečius jo profesinis gyvenimas buvo susijęs su Kauno medicinos institutu. 1961–1995 m. jis dėstė institute, dirbo Histologijos katedroje, vadovavo Etikos katedrai, vėliau dėstė Visuomenės sveikatos katedroje. Studentai ir kolegos jį prisimena kaip reiklų, tačiau nuoširdų pedagogą, gebėjusį medicinos žinias susieti su profesinės etikos ir atsakomybės principais.

Reikšmingiausias jo indėlis siejamas su Kauno miesto sveikatos apsaugos sistemos plėtra. 1980–1990 m. R. A. Rimdeika vadovavo Kauno miesto sveikatos apsaugos skyriui. Šiuo laikotarpiu buvo plečiamas ir modernizuojamas miesto gydymo įstaigų tinklas. Jam vadovaujant pastatyti nauji Kauno onkologinės ligoninės, Infekcinės

ligoninės, Greitosios medicinos pagalbos stoties ir Visuomenės sveikatos centro pastatai, įsteigtos Kalniečių, Šilainių ir Šančių poliklinikos, atidaryti nauji miesto ligoninių korpusai, pastatytas P. Mažylio gimdymo namų priestatas, gerinta gydymo įstaigų infrastruktūra. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, 1990–2005 m. jis dirbo AB „Ortopedijos technika“ direktoriumi medicinai. Šiuo laikotarpiu prisidėjo prie

šiuolaikinių protezavimo technologijų ir reabilitacijos priemonių diegimo Lietuvoje, ortopedinės pagalbos sistemos modernizavimo ir pacientų aptarnavimo kokybės gerinimo.

Šalia akademinės veiklos R. A. Rimdeika aktyviai dalyvavo kultūriniame medicinos bendruomenės gyvenime. Daugelį metų buvo Kauno medicinos instituto dėstytojų ir gydytojų okteto „Kolegos“ narys, prisidėjęs prie ilgametės tradicijos puoselėjusio kolektyvo veiklos.

Artimieji, kolegos ir buvę bendradarbiai Romualdą Algimantą Rimdeiką prisimena kaip žmogų, kurio profesinis gyvenimas buvo neatsiejamas nuo tarnystės pacientams, medicinos studijų ir visuomenės sveikatos stiprinimo. Jo darbai paliko ryškų pėdsaką Kauno medicinos istorijoje, o jo indėlis į miesto gydymo įstaigų plėtrą išlieka matomas ir šiandien.

Medicinos bendruomenė neteko ilgamečio gydytojo, pedagogo ir vadovo, kurio veikla prisidėjo prie kelių kartų medikų ugdymo bei Lietuvos sveikatos apsaugos pažangos, Romualdo Algimanto Rimdeikos atminimas išliks jo kolegų ir mokinių širdyse.